

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативного (професійного) освітнього компонента
ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ В НОРМІ ТА ДЕВІАЦІЇ

підготовки доктора філософії (PhD)
за освітньо-науковою програмою «**Психологія особистості: генеза,
здоров'я, безпека**»
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Силабус нормативного (професійного) освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» підготовки доктора філософії (PhD) за освітньо-науковою програмою «Психологія особистості: генеза, здоров'я, безпека», галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія

Розробник: Гошовський Я.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології

Силабус нормативного (професійного) освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології
(протокол № 2 від 18 вересня серпня 2024р.)

Погоджено :

Гарант ОНП «Психологія особистості: генеза, здоров'я, безпека»

проф. Вірна Ж.П.

Завідувач кафедри : проф. Гошовський Я.О.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента За навчальним планом 2020 року
Кількість кредитів - 5	05 - Соціальні та поведінкові науки Спеціальність - 053 Психологія	денна форма навчання Нормативна (цикл професійна наукова підготовка) Рік підготовки - 6 Семестр – 3,4
Загальна кількість годин: 150	доктор філософії (PhD) за освітньо-науковою програмою «Психологія особистості : генеза, здоров'я, безпека»	Лекції - 44 Практичні (семінари) - 20
		Самостійна робота - 86 Форма контролю: екзамен (денна форма) - 4 семестр

II. Інформація про викладача

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології, автор 317 публікацій з проблем психології депривованого й девіантного розвитку особистості.

Телефон : +38050 917 17 93

e-mail: Hoshovskyj.Jaroslav@vnu.edu.ua і/або Hoshovskyi66@ukr.net

Вікіпедія -
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AF

<https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

ORCID ID - <https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

Google Scholar -

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=2baZuo0AAAAJ&hl=uk>

Бібліографічний показчик -

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13477>

Консультації відбуваються за графіком чергувань, кожний вівторок з 14.00 до 16.00 в ауд.201. Якщо здобувачі освіти потребують додаткової консультації, то час узгоджується з викладачем заздалегідь.

Викладач веде авторський блог *«Психологічні особливості феномену різновидової депривації»* на сайті вченої ради ВНУ імені Лесі Українки, де здобувачі освіти можуть анонімно отримати консультацію на будь-яку тему як з психології депривації, так і з психогенези нормального і/або девіантного розвитку та інших психологічних проблем.

Авторський блог - <http://hoshovskyi.blogspot.com/>

Адреса – м. Луцьк, вул. Винниченка 30а, ауд.16 43025

III. Опис освітнього компонента (ОК)

1. Анотація освітнього компонента :

Мета ОК *«Психогенеза особистості в нормі та девіації»* – висвітлити якнайширше коло проблем і чинників, які гальмують, дестабілізують і спотворюють життєвий шлях людини.

Психогенезу особистості пропонується розглядати як у нормативному перебізі, так і як постійне долаття численних перепон і криз: від пренатального етапу розвитку (криза зачаття й народження) і до біологічного та соціального вмирання (криза смерті).

Упродовж вивчення ОК детально розглядаються найрізноманітніші *соціальні відхилення* (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, безробіття, хабарництво, мода та ін.) і *сексуальні відхилення* (гомосексуалізм, педофілія, зоофілія, некрофілія, вуайеризм, садизм, мазохізм та ін.). Висвітлюється їхня психологічна природа, суть, наслідки, а також проблеми превенції, психопрофілактики, психодіагностики і психокорекції на різних вікових етапах життя людини.

Значна увага присвячена розкриттю таких актуальних девіацій як дидаткогенія, булінг, мобінг, тролінг, гемблінг, а також психологічних особливостей молодіжних субкультур (готи, репери, панки, фріки, скінхеди, гопники, хіппі та ін.). Пропонуються реальні самостійні студії на

експериментальних майданчиках для оволодіння компетентностями психологічної роботи з девіантами, зокрема (ЗОШ, наркологічний диспансер, навчально-реабілітаційний центр, пенітенціарний заклад, школи інтернатного типу, Волинський Акме-університет), а також у межах діяльності лабораторій факультету психології, зокрема лабораторії «Психогенеза особистості» (докладніше див.: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimiyuzillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>).

Тісна співпраця зі стейкхолдерами забезпечує аспірантам можливість реалізації теоретичних компетентностей з психології нормального і девіантного розвитку у площинах безпосередньої емпіричної дослідницької практики (докладніше див. :

<https://vnu.edu.ua/uk/news/navchannya/praktika-kriteriy-istini-zustrich-psikhologiv-i-steykholderiv>;

<https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diagnosticskogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

Пререквізити: Вивчення освітнього компонента базується на ОК загального та професійного циклів підготовки попередніх років фахового навчання. Для вивчення ОК аспіранти потребують інтегрованих фахових знань з дисциплін «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія депривації», «Психологія девіантної особистості», «Спеціальна психологія» та ін.

Постреквізити: Основні положення освітнього компонента мають застосовуватися при вивченні ОК «Психологія здоров'я особистості», «Основи когнітивної науки» та інших освітніх компонентів людинознавчого й соціономічного циклу, в яких розглядається нормальний та девіантний розвиток особистості.

2. Мета та завдання освітнього компонента

Метою викладання освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є формування системи фундаментальних компетентностей як синтезу теоретичних знань, практичних навичок і умінь з превенції, аналізу і розробки шляхів, способів і засобів вирішення проблем психічного розвитку людини в нормі та девіації на різних вікових етапах її онто- і соціогенезу завдяки застосуванню ревіталізаційних психотехнологій.

Основними завданнями вивчення освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є:

- ознайомити з понятійним апаратом, методологією та методами психології розвитку особистості в нормі та девіації;
- засвоєння здобувачами освіти навчально-наукової літератури і першоджерел відповідно до тематичних ліній курсу;
- ознайомити із засадничими теоріями нормального та девіантного розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;
- засвоєння аспірантами основних закономірностей, умов і рушійних сил психічного і особистісного розвитку людини в нормі та девіації;

- розкрити закономірності і специфіку нормальних та девіантних вікових змін психіки людини на різних етапах онто- і соціогенезу;
- засвоєння спеціальних дефініцій, видів і типів девіантної поведінки;
- вивчити соціальні, вікові й гендерні особливості прояву нормальної та девіантної поведінки особистості;
- оволодіти дослідницькими компетенціями виявляти зміст і види нормальної та девіантної поведінки особистості та визначальну роль у цьому фактора депривації;
- оволодіти вміннями визначати систему детермінант, що сприяє відхиленням у поведінці особистості;
- вивчити принципи, стадії, методи психологічної діагностики нормальної та девіантної поведінки на різних щаблях онтогенезу;
- оволодіння компетентностями щодо превентивної, консультативної, розвивальної та корекційної роботи з девіантними вибірками.

3.Результати навчання (компетентності)

Освітній компонент спрямований на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність до критичного аналізу і оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем.

ЗК-4 Готовність до створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження або інші передові вчення такої якості, що відповідають вимогам національного та міжнародного рівнів, до діяльності в інтернаціональних дослідницьких групах.

ЗК-6 Здатність до самоменеджменту, планування і вирішення завдань задач власного професійного й особистісного зростання.

Фахові компетентності (ФК):

ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

ФК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

ФК3 Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

ФК4. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

ФК6. Здатність і готовність приймати відповідальність за свої рішення в межах професійної компетенції у тому числі в ситуаціях ризику, виробляти нестандартні рішення в складних ситуаціях й досягати їх реалізації.

ФК8. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Очікувані програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН3. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН4. Розуміння мети професійного й особистісного розвитку, оцінювання власних потенційних можливостей та обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.

ПРН6. Узагальнювати результати власних наукових досліджень у формі наукових звітів різних форм (тез, статей, доповідей, презентацій).

ПРН8. Застосовувати концепцію наукового дослідження, визначати етапи проведення експериментальної роботи; організовувати інформаційний пошук, самостійний відбір і кількісну обробку наукової інформації, емпіричних даних та їхню якісну інтерпретацію; організовувати дослідницьку роботу з узагальнення педагогічного досвіду освітнього або виховного закладу, освітньої структури тощо; проектувати, організовувати й оцінювати реалізацію етапів психологічної експериментальної роботи з використанням інноваційних технологій.

4. Структура освітнього компонента подана у вигляді таблиць (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекц.	Семінар. зан.	Лабор.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
Змістовий модуль I. Загальні проблеми психогенезу особистості							
Тема 1. Предмет і завдання «Психогенезу особистості в нормі і девіації».	16	4	2		10		реферати, робота в групах

							/ 3 б.
Тема 2. Феноменологія нормального та девіантного психічного розвитку: основні поняття	16	4	2		10		реферати, ДС / 3 б.
Тема 3. Превенція та вирішення проблем психічного розвитку	16	4	2		10		опитування / 3 б.
Разом за змістовим модулем 1	48	12	6		30		9 б.
Змістовий модуль II. Проблеми розвитку на різних вікових етапах							
Тема 4. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди. Особливості психогенези дитини грудного віку (1 місяць - 1 рік)	12	4	2		6		Опитування, дискусія / 3 б.
Тема 5. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку	11	4	2		5		реферати, робота в групах / 3 б.
Тема 6. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці (7-10 років)	18	6	2		10		реферати, робота в групах / 3 б.
Тема 7. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості підлітка	18	6	2		10		реферати, робота в групах / 3 б.

Тема 8. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці (17-20 років)	11	4	2		5		опитування, ДС / 3 б.
Тема 9. Перебіг психогенези в період особистісної зрілості	16	4	2		10		Опитування, презентації / 3 б.
Тема 10. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці	16	4	2		10		реферати, робота в групах, / 3 б.
Разом за змістовим модулем II	102	32	14		56		30 б +10 б. (9 б. - підготовка статті і виступ на тематичних конференції/ семінарі + 1 б. ознайоми. і дискус. дописи з темат. авторським блогом «Психол.і

							особл. феномену різновид. деприв.». Сумарно 40 балів
Всього за навч.рік	150	44	20		86		40 б.
Види підсумкових робіт							
МКР							60 б
<p>Інше: здобувачі освіти мають можливість відпрацювати пропущені заняття, виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Здобувачі освіти мають право отримати додаткові бали за підготовку статті та участь у конференції, яку проводить щорічно кафедра (9 балів – підготовка тематичної, тобто з урахуванням змісту ОК, статті і виступ на тематичних конференції/семінарі) (<i>неформальна освіта</i>) та ознайомлення з тематичним блогом (1 бал – ознайомлення з тематичним авторським блогом «Психологічні особливості феномену різновидової депривації» та дискусійні дописи, обговорення) (<i>інформальна освіта</i>). Академічна доброчесність: виконані здобувачами освіти завдання повинні бути їхніми індивідуальними й оригінальними міркуваннями і/або дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак явної академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування.</p>							

5.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Класифікація проблем нормального та девіантного психічного розвитку.
2. Типовість та унікальність психологічних проблем розвитку на кожному віковому відтинку онтогенезу.
3. Превенція психофізичних проблем розвитку дитини в допологовому пренатальному періоді розвитку.
4. Проблема відчуження й аутизму в психогенезі дошкільника.
5. Основні проблеми соціо-психогенези молодших школярів у девіантних сім'ях.

6. Психологія пубертату в контексті кризового девіантного розвитку депривованих підлітків.
7. Соціопсихічні наслідки кризи ідентичності та проблема професійного вибору юнаками в умовах негарантованої зайнятості.
8. Психологія «нормативні сімейних криз» і проблеми комунікативно-перцептивних конфліктів у проблемних сім'ях.
9. Переживання самотності в літньому віці та можливості його попередження.
10. Психологія агресивних субкультур.
11. Ревіталізація геронтопсихологічних вибірок.

III. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Комплексна оцінка знань здобувачів освіти здійснюється викладачем за 100-бальною системою.

Загальна оцінка за ОК для здобувачів *денної/очної форми навчання* складається як сума оцінок за кожен з двох модулів : з балів, які отримує здобувач освіти за навчальну діяльність – підготовку та виступи на практичних заняттях (за два модулі 30 балів) і підготовку статті та виступ на конференції, семінарі, ознайомлення з тематичним авторським блогом тощо (9 + 1 = 10 балів). При цьому загальна кількість балів за поточну роботу не може перевищувати 40 балів. МКР (модульна контрольна робота) – 60 балів. Сумарно – 100 балів.

Здобувачі освіти, які не отримали достатню кількість балів для зарахування, повинні з'явитися для ліквідації заборгованості.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

Уся політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultatuv_navchannia_formalnoi.pdf

Політика викладача щодо здобувача освіти :

- **на рівні формальної освіти** – здобувач освіти повинен отримати бали під час занять (враховуються бали за індивідуальну та групову роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття, реферати тощо) (30 балів);
- **на рівні неформальної освіти** – виступи на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях «круглих столів», вебінарах (наявність сертифікату) та підготовка тез/статті/статей з окресленої девіантної і/або деприваційної проблематики (9 балів);
- **на рівні інформальної освіти** – ознайомлення (і дискусійні дописи) з тематичним авторським блогом «Психологічні особливості феномену різновидової депривації» (1 бал). **Сумарно – 40 балів.**

МКР – 60 балів.

Загальна оцінка – 100 балів.

Політика щодо перескладання : усі заняття здобувачі освіти відвідують згідно розкладом навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті тощо).

В умовах воєнного часу перескладання відбувається згідно з розпорядженнями ректорату й деканату про змішано-дистанційну форму освіти.

Політика доброчесності :

Здобувач освіти повинен дотримуватися всіх вимог щодо уникнення плагіату й дотримання норм академічної доброчесності.

Оцінювання базується на врахуванні викладачем і здобувачем освіти :

1. КОДЕКС академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

2. Етичний кодекс психолога

(<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);

4. ПОЛОЖЕННЯ про випускні кваліфікаційні роботи

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_pro_vypusknii_kvalifikatsiini_roboty.pdf

5. ПОЛОЖЕННЯ про вивчення вибірових дисциплін в аспірантурі та поза аспірантурою Волинського національного університету імені Лесі Українки

<https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2020-11/polozhennya-vybirkovi-dystsypliny-1-1.pdf>

6. ПОЛОЖЕННЯ про порядок реалізації права на академічну мобільність учасників освітнього процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_poriadok_realizatsii_prava_na_akademichnu_mobilnist.pdf

7. ПОЛОЖЕННЯ про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_poriadok_vyrishennia_konfliktnykh_sytuatsii.pdf

8. ПОЛОЖЕННЯ про підготовку здобувачів вищої освіти доктора філософії у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_pidhotovku_doktoriv_filosofii.pdf

ІV. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ.

1. Предмет, об'єкт і завдання психології розвитку особистості в нормі та девіації.

2. Структура психології розвитку та вікової психології як синтез сцієнтичних уявлень про нормальний та аномальний розвиток особистості упродовж життєвого шляху.

3. Змістово-функціональні зв'язки з іншими психологічними дисциплінами.

4. Місце і значення психологічного знання про норму й девіацію людської психіки у системі загальних психологічних знань.

5. Розвиток як базова філософсько-психологічна категорія у понятійному апараті всіх наук про феномен людської особистості.

6. Дефініція „розвиток” як потужний процес еволюції різноманітних способів взаємодії індивіда з навколишнім світом у процесі його онтогенетичного становлення.

7. Нерівномірність, гетерохронність, спіралеподібність, асинхронність, хвилевий характер, циклічність психічного розвитку.

8. Онтогенез психіки (психогенеза) як незворотна послідовність ускладнюваних структур, у якій генетично пізніші структури виникають із більш ранніх і включають їх у себе у видозміненому вигляді.

9. Філогенез. Історіогенез. Соціогенез. Дизонтогенез. Ортогенез. Соціопатогенез.

10. Біологічні та соціальні детермінанти проблем розвитку.
11. Класифікація проблем психогенези особистості.
12. Визначення понять «норма», «девіація», «відхилення», «особистісні збочення», «девіантна поведінка».
13. Соціальні та сексуальні девіації особистості.
14. Культурно-історична детермінація норми та її обов'язковість/відносність. Нормогенез, два основні підходи до нормогенезу: соціально-історичний і системно-конструктивний. Нормогенез (психогенеза) у концепції генетичної психології (С.Максименко).
15. Чинники, які зумовлюють проблеми психічного розвитку.
16. Класифікація проблем психічного розвитку.
17. Кризи психічного розвитку. Види криз. Причини і механізми перебігу криз.
18. Вікові кризи в періодизації Л. С. Виготського. Класифікатор проблем дитини: змістовний і віковий підходи.
19. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди.
20. Криза зачаття. Попередження проблем психічного розвитку до пологів.
21. Проблеми перинатального розвитку упродовж пологів.
22. Передпологові страхи та їх корекція. Проблема материнства неповнолітніх дівчаток.
23. Криза народження.
24. Криза першого року життя.
25. Особливості кризи трьох років. Материнська, сенсорна, комунікативна й ін. види депривації та їхній негативний (гальмівний, нівеляційний) вплив на нормальну психогенезу дитини.
26. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку
27. Криза трьох років та її загострення (пустощі, капризи, упертість, негативізм) за неправильних дій батьків.
28. Страх і тривога в ранньому дитинстві.
29. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці
30. Симптоматика кризи 6-7 років. Розлади загальної психологічної готовності до навчання в школі (фізична, емоційна, вольова, мотиваційна, когнітивна, психомоторна та ін.).
31. Дефекти, які ускладнюють навчання (дислексія, дисграфія, дискалькулія, гіперактивність, синдром дефіциту уваги).
32. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості на підлітковому етапі онтогенезу
33. Підліткова криза. Проблеми в навчальній, пізнавальній діяльності. Дисфункції провідного виду діяльності – спілкування. Специфіка прояву почуття дорослості.
34. Типові підліткові комплекси й адикції. Девіантні та делінквентні антиреферентні пріоритети, неформальні групи, підліткові субкультури.
35. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці. Проблеми соціального і професійного самовизначення.

36. Криза ідентичності. Феномен юнацького максималізму. Синдром Вертера.

37. Сексуальні орієнтації: гомосексуальність, транссексуальність інші сексуальні девіації.

38. Проблеми психічного розвитку в перший період зрілості.

39. Криза середини життя. Проблеми соціального самоствердження.

40. Ціннісні переживання, пов'язані із зміною ставленням до здоров'я, зміною аксіологічної системи у ставленні до соціуму і до самого себе.

41. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці. Зміст кризи, цілісність проти відчаю. Перебудова самоставлення.

42. Роздуми про сенс життя і страх смерті. Втрата сенсу життя. Зміни загальної працездатності. Психологічне ставлення до хвороби.

43. Кардинальні перепади способу життя і переживані з приводу цього проблеми.

44. Самотність (ізоляція та самоізоляція, нерозуміння і байдужість мікро- і макросоціуму).

45. Матеріальне неблагополуччя, недоліки соціального захисту літніх.

46. Проблеми еутаназії. Хоспіси. Проблема потойбічного, загробного життя та психологічна готовність особистості до її вирішення за допомогою науково-психологічних, парапсихологічних, теологічних на інших практик.

47. Психологія смерті та проблеми ревіталізації особистості.

48. Психологічні особливості освіти літніх людей (університети третього віку, Акме-університет та ін.).

У. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна :

1. Александров Ю.В. Психологія розвитку : *навчальний посібник*. Харків : ФОП Панов А.М., 2015. 336 с..
2. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич : Коло, 2008. 480 с.
3. Максименко С.Д., Яланська С.П. Генетико-креативний підхід : діяльнісне опосередкування особистісного розвитку. Київ : Людмила, 2021. 524 с.
4. Максименко С.Д. Основи генетичної психології : навч. посібник. К. : НПЦ Перспектива, 1998. 220 с.
5. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. К. : Форум, 2002. Т.1. 319 с.; Т.2. 335 с.
6. Максимова Н. Психологія девіантної поведінки. Київ : Либідь. 2011. 520 с.
7. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. / Н.Ю. Максимова. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2002. 308 с.
8. Психогенеза особистості : вікові та педагогічні модифікації: монографія. За заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 264 с.
9. Психогенеза особистості : норма і девіація : зб. наук. статей і тез ; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк (2010-2022 рр.)
10. Психологія ревіталізації : вікові та педагогічні виміри : монографія. За заг. ред. Я. Гошовського. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 450 с.
11. Ревіталізація дітей з особливими потребами: монографія. За заг. ред. проф. Гошовського Я.О. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2013. 360 с.
12. Ревіталізація психогенези депривованої особистості : монографія. за заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк. 2014. 500 с.
13. Maksymenko S. Genetic principles of creative personality confident as a propulson of mental development : monograph. Ottawa. Accent Craphics Communications Publishing. Clasgow : Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited, 2021. 616 p.

Допоміжна :

1. Абсалямова Л. М. Харчова поведінка жінок: розлади та психокорекція. Монографія. Харків: Видавництво «Стильна типографія», 2019. 393 с.
2. Гошовська Д. Психологія фемінінної самоакцептації дівчаток-підлітків: монографія. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. 354 с.
3. Гошовська, Д., & Гошовський, Я. (2024). Самоспівчуття і посттравматичний стресовий розлад у мілітарному досвіді ветеранів. *Психологічні перспективи*, 43, 64-79. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-hos>

4. Гошовська Д., Гошовський Я., Рудницький О. Особливості впливу психоемоційного вигорання на деформацію Я-концепції депривованої особистості : теоретичний ракурс проблеми. *Психологічні перспективи*, (41). 92 – 107. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-hos> (*Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *Index Copernicus International*, *The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS)*, *Google Scholar*, *ResearchBib*, *Наукова періодика України*, *BASE*, *WorldCat*, *Україніка наукова*)
5. Гошовський Я. Генетично-психологічний розвивально-тренінговий підхід до оптимізації становлення самосвідомості учнів з психофізичними вадами, які навчаються у школі пенітенціарного закладу. *Інноваційні підходи до психолого-педагогічного супроводу інклюзивної освіти : навчально-наочний посібник*. Укладачі: Я.О. Гошовський, О.Є. Іванашко, Д.Т. Гошовська, Н.К. Вічалковська. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. С.109 – 120.
6. Гошовський Я. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посібник. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2010. 286 с.
7. Гошовський Я., Гошовська Д., Фінів О. Психологічна специфіка підлітків в умовах пенітенціарної депривації. *XIII International scientific-practical conference «Development of modern science: theory, methodology, practice» (march 18-19, 2021, Madrid, Spain)*. Р. 192 – 197. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2021.I.XIII
8. Гошовський Я. Психолого-педагогічні засади ресоціалізації депривованої особистості: основні концептуальні положення. *Resocjalizacja mlodocianych przestepcow na Ukraine i w Polsce : monografia*. Red. P. Husak. Lublin : Wydawnictwo POLINYMNIA Spolka z.o.o. 2019. S. 74 – 97.
9. Максименко Е. Г. Глубинная психокоррекция самодепривации личности : монографія.Слов'янськ : Вид-во Б. Маторіна, 2016. 350 с.
10. Навчальні та поведінкові проблеми учнів початкової школи : довідник-порадник. С.Д. Максименко, Л.О. Кондратенко. Київ: Ранок, 2020. 47 с.
11. Плани занять з функціонально-поведінкової терапії. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Go-Far. / науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (витяг з протоколу № 15 від 28.02.2020 р.))
12. Посібник для педагога. Освіта дітей дошкільного та раннього шкільного віку з ФАС та частковим ФАС. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 33 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки).

13. Седих К.В. Делінквентний підліток: навч. посіб. з психопрофілактики, діагностики та корекції для студ. психолог., педагог., юрид. спеціальностей. 2-ге вид., доп. Київ: Слово, 2015. 272 с.
14. Go-Far: посібник для навчання батьків Go-Far : посібник для навчання батьків. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
15. A Recovery Vision for Rehabilitation. Psychiatric Rehabilitation Policy and Strategic Framework. Produced by the Office of Mental Health Department of Health, Government of Western Australia. 55 p. URL: http://www.health.wa.gov.au/docreg/education/population/health_problems/mental_illness/a_recovery_vision_for_rehabilitation.pdf
16. Adolescent Mental Health. (2018). World Health Organization. Retrieved 17 November 2019, from <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/adolescent-mental-health>.
17. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders / Fourth Third Edition (DSM-IV). Washington, DC : *American Psychiatric Association*, 1994. 886 p.
18. Hoshovskyi, J., Hoshovska, D., Bretsko, I., Finiv, O., and Shmarova, N. (2022). Psychological Analysis of Frustration, Resources, And Acculturation Strategies Among Students – Potential Migrants From Ukraine, *Youth Voice Journal*. Volume 12. ISSN (online): 2056-2969 (*Scopus*)
19. Koyanagi, Ch. Learning From History: Deinstitutionalization of People with Mental Illness As Precursor to Long-Term Care Reform. 2007. August. URL: <https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/7684.pdf>
20. Olena Fayerman, Iryna Nikolenko, Olena Holub, Nataliia Krupenyina, Jaroslav Hoshovskyi (2022). Applying Coaching Technologies in Professional Self-Development of Socionomy Specialists in Supporting Families that have Children with Special Needs *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 13 (5). 234 – 247. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1019>
(Веб оф Сайєнс)
21. Nieuwenhuijsen C., Donkervoort M., Nieuwstraten W. et al. Transition Research Group South West Netherlands. Experienced problems of young adults with cerebral palsy: targets for rehabilitation care. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2009. Vol. 90 (11). P. 1891 – 1897.
22. Practice Guideline for the Treatment of Patients with Schizophrenia / ed. by A. F. Lehman, J. A. Lieberman, L. B. Dixon and other. American psychiatric Association. 2010. URL: https://psychiatryonline.org/pb/assets/raw/sitewide/practice_guidelines/guidelines/schizophrenia.pdf
23. Psychiatry: Past, Present, and Prospect / ed. by S. Bloch, S. A. Green, J. Holmes. Oxford: Oxford University Press, 2014. 417 p.

24. Rajewska J. Zaburzenia psychiczne spowodowane schorzeniami somatycznymi. W: *Psychia tria* (red. S Pużyński, J Ryba kowski, J Wciórka). Tom II. Wrocław: Elsevier-Urban & Partner, 2011.
25. Regier D. A., Kuhl E. A., Kupfer D. J. DSM-5: Класифікація и изменения критериев. Пер. А. В. Павличенко. *World Psychiatry*. 2013. Т. 12, № 12. С. 86 – 94.
26. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness*. New York, NY: Guilford Press.
[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2531959](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2531959)
27. Röhricht F., Papadopoulou N., Suzuki I., Priebe S. Ego-pathology, body experience, and body psychotherapy in chronic schizophrenia. *Psychol Psychother*. 2009. № 82 (Pt. 1). P. 19 – 30.
28. Suyanti, T. S. B. A., Keliat, & Daulima, N. H. (2018). Effect of logotherapy, acceptance, commitment therapy, family psychoeducation on selfstigma, and depression on housewives living with HIV/AIDS. *Enfermería Clínica*, 28(1), 98 – 101.
29. Schultz D. *Theories of personality* / D. Schultz, S. E. Shultsz. New York : Brooks/Cole, 2005. 552 p.

Список сучасних вітчизняних дисертацій, дотичних до тематики освітнього компонента :

<http://psychology-naes-ua.institute/info/144/>

1. Абсалямова Л. М. Психологія харчової поведінки жінок: розлади та корекція. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019.
2. Виноградова В.Є. Психологічна генеза творчих здібностей видатних діячів науки. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
3. Іваннікова Г.В. Особистісні ресурси психологічного благополуччя студентів з інвалідністю. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
4. Каліщук С.М. Генеза смислової архітектоніки свідомості майбутніх психологів-консультантів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.

5. Корнієнко І. О. Генеза опанувальної поведінки у життєвому просторі особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2018.
6. Кукуленко-Лук'янець І.В. Психологічна генеза життєвого простору жінки-педагога. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2018.
7. Литвиненко О. О. Онтогенез і дизонтогенез особистісного становлення підлітків. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
8. Лич О. М. Психологія життєстійкості осіб похилого віку. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія; історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
9. Лящ О.П. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія». Інститут психології імені Г. С. Костюка, Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2020.
10. Мазяр О. В. Генезис і динаміка дисонансів особистості: системний підхід. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
11. Мельник Ю.В. Психологічні стратегії життєдіяльності в умовах ситуаційної невизначеності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
12. Мустафаєв С. М. Особливості комунікативної компетентності підлітків з інтернет-залежною поведінкою. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
13. Павелків В. Р. Психогенеза агресивної та деструктивної поведінки у підліткових субкультурах. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
14. Пугачов Д.Л. Психологічні особливості формування образу «Я» комп'ютерно-залежними молодшими підлітками. Дисертація на здобуття

наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2020.

15. Супріган А.О. Трансформація «Я-образу» особистості в складних життєвих обставинах. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2020.
16. Тепляков М.М. Психосемантичний аналіз трансформації свідомості особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2019.
17. Ткач Б. М. Нейропсихологічні основи діагностики та корекції особистості з девіантною поведінкою. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
18. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.

Список дисертацій, дотичних до тематики освітнього компонента, захищених під науковим керівництвом викладача :

1. Гринько В. О. «Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи» (2012);
2. Васильченко А. В. «Психологічні особливості подолання заздрощів у юнацькому віці» (2014);
3. Мудрак І. А. «Психологічні особливості прояву тривожності депривованих підлітків в умовах пенітенціарного закладу» (2014);
4. Орос В. М. «Психологічні особливості гіперактивності акцентуїзованих підлітків в умовах соціальної депривації» (2015);
5. Лазаренко О. В. «Психологічні особливості становлення економічної ідентичності в учнів раннього юнацького віку» (2015);
6. Сідоров О. О. «Психологічні механізми взаємозв'язку суїцидальних тенденцій з рівнем самооцінки у студентському середовищі» (2015).
7. Макогончук Є. С. «Гандикапізм як чинник становлення образу Я особистості в умовах пенітенціарного закладу» (2016);
8. Візнюк Ю.М. «Самоприйняття як чинник розвитку соціальної ідентичності особистості в умовах сімейної депривації» (2018);
9. Коренева Ю. П. «Тривожність і фрустрованість як чинники невротизації вагітних жінок різного віку» (2019).

10. Дудник Оксана Андріївна «Безпорадність у структурі Я-концепції особистості» (2020).

11. Мушкевич Валентин Олегович «Фрустрація як чинник психоемоційного вигорання юнаків – учасників бойових дій» (2023).

12. Шмарова Наталія Володимирівна «Економічна депривація як чинник фрустрованості потенційних мігрантів» (2023).

Інтернет-ресурси :

Законодавство України — <https://rada.gov.ua/news/zak>

Національна асоціація медіаторів України. URL: <http://namu.com.ua/ua/>

Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> –.

Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» — <http://chitalka.info/psy.html>.

Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psych.kiev.ua/nmareferats/fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html> –.

БД Освіта. ua. — <http://osvita.ua/school/psychology>.

<http://psychology-online.net/>

[https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psihologa/poradi-dityachogo-psihologa-svitlani-](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psihologa/poradi-dityachogo-psihologa-svitlani-rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMgx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjM)

[rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMgx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjM](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psihologa/poradi-dityachogo-psihologa-svitlani-rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMgx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjM)
[M4kuQ8Vtf9Rtohttps://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdf](https://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdf)
[http://psychology-naes-](http://psychology-naes-ua.institute)

[ua.institute](https://www.facebook.com/Кризовий-центр-медико-психологічної-допомоги-1603253909889450/) [https://www.facebook.com/Кризовий-центр-медико-психологічної-](https://www.facebook.com/Кризовий-центр-медико-психологічної-допомоги-1603253909889450/)
[допомоги-1603253909889450/http://lib.prometey.org/?sub_id=34](http://lib.prometey.org/?sub_id=34)

<http://studme.com.ua/psihologiya/default.htm>

http://www.twirpx.com/files/#files_psychology

<http://www.booksgid.com/psihologija/>

<http://www.internet-biblioteka.ru/psychology>

Метабібліографія бібліотеки Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. 2018 р. Електронний ресурс : покажч. бібліогр. посіб. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2019. 99 назв

(Примітка : здобувачам освіти можна і потрібно користуватися метабібліографічними покажчиками й інших років)

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15825/1/meta_2018.pdf

<http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/14445>

Соціальна депривація як чинник формування моделей девіантної поведінки особистості [Електронний ресурс] : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2018. 101 назва.